

Нада Арсенијевић

ПРЕДЛОШКИ АКУЗАТИВ КАО ОБЈЕКАТСКА ДОПУНА*

Овим истраживањем обухваћено је формирање корпуса, типологија, анализа и опис примера с неправим објектом који је у стандардном српском језику заступљен предлошким акузативом. Класификација заснована на значењу управног глагола, који регира ову именску фому, показује да предлошки акузатив има функцију објекатске допуне истих семантичких класа глагола као и беспредлошки акузатив, глагола *акције*, *процеса* и *релације*, али са знатно мањом могућношћу семантичких субспецификација.

Кључне речи: српски језик, глаголска рекција, неправи објекат, алтернација предлога.

This research encompasses the forming of a corpus, typology, analysis and description of examples with prepositional objects which appear in standard Serbian as prepositional accusatives. The classification is based on the meaning of the predicate, which governs this nominal form, showing that the prepositional accusative functions as an object complement of the same semantic classes of verbs as the accusative without preposition, verbs of *action*, *process*, and *relation*, but thus having less possibility for semantic sub-specification.

Key words: Serbian language, verbal rection, prepositional object, alternation of prepositions.

1. Увод. Предлошком акузативу, који је био тема раније објављене студије (АРСЕНИЈЕВИЋ 2003), враћамо се овога пута како бисмо детаљније проучили онај његов сегмент којим се прикључује осталим рекцијским допунама у српском језику, и то првенствено допунама објекатскога типа.

До сазнања да је потребно поново анализирати неке глаголске синтагме с датим предлошким обликом дошли смо приликом проучавања транзитивности и падежа објекатског значења (АРСЕНИЈЕВИЋ 2012), јер се тада показало да је неопходно ревидирање не само списка допунских синтагми с предлошким акузативом већ да је у понеком случају упитна и њихова претходна типологија. Такође, искуство стечено у системској обради падежа објекатског значења уверило нас је да се особине појединих падежних облика уочене у односу на семантичке опоненте другачије формализације лакше сагледавају. Тако су уочљивија општа, системски утврђена обележја која уједно имају и рестриктивну улогу,¹ па се на основу њих из анализе могу искључити примери који не задовољавају дате критерије.

Због неуједначености ставова ни један стручни извор није могао бити једини поуздан ослонац за формирање корпуса при проучавању предлошког

* Овај рад је настао у оквиру истраживања споведеног на Филозофском факултету у Новом Саду које финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Све објекатске падеже карактерише комбинација двеју маркација чији спој настаје укрштањем *дирекћиносћи* или *индирекћиносћи* са једним од ових обележја: *обухваћиносћи*, *контактиносћи* и *управљеносћи* (АРСЕНИЈЕВИЋ 2016).

акузатива у објекатској функцији. Ако као полазиште узмемо било који граматички приручник стандардног српског језика, видећемо да се о допунском значењу говори спорадично, без систематизације глагола који регирају предлошки акузатив, чак и без помињања семантичких група глагола чији је објекат овако заступљен (СТЕВАНОВИЋ 1979: 398–438; СТАНОЈЧИЋ и др. 1989).

И тамо где је класификација примера с овим предлошким обликом била заснована на семантичком критеријуму (АНТОНИЋ 2005: 200–237), није направљена јасна граница, нарочито, према *експликативном* акузативу, а уочљива је интерференција и са другим типовима или другачије семантизованим комплементима у овом падежу. То значи да би без прецизнијег одабира корпус био знатно шири од оног који чине објекти заступљени предлошким акузативом.

Генерално, проблем представља изједначавање објекта са допуном уопште, што отежава идентификацију објекатских синтагми. У појединим изворима то је нарочито уочљиво, јер се ови термини, *објекат* и *допуна*, користе готово синонимично (ПИПЕР – КЛАЈН 2013: 369–370), па се стиче утисак да се између њих може ставити знак једнакости, мада знамо да поред објекатских постоје и прилошке (адвербијалне) допуне (ПЕТРОВИЋ 1992; РУЖИЋ 2005: 497–499).

Такође, међу примерима с објекатским значењем понекад се могу наћи и они у којима је улога предлошког акузатива факултативна, што је очигледно, јер је у питању намена, а уз то је дати случај и квалификован као „објекат намене” а илустрован примером типа *Бира намењџај за сџан* (АНТОНИЋ 2005: 204).

Због свега тога неопходно је најпре разграничити допунске од одредбених синтагми, јер колебање између ових двеју категорија извесно је и код еминентних граматичара.² Потребно је надаље, према семантици управног глагола, издвојити само примере објекатског акузатива, остављајући по страни оне у којима ова конструкција обавља функцију адвербијалног комплемента.

Диференцијацију одредбених и допунских синтагми најлакше је илустровати примерима у којима семантика саме управне лексеме регулише тип односа с предлошким акузативом. Због тога су илустрације ради одабрани значењски блиски глаголи *пуцајџи* и *џађајџи*, чија и минимална семантичка разлика има пресудан утицај на њихов рекцијски потенцијал. Глагол *пуцајџи* својим значењем везаним за употребу (најчешће) оружја (РСЈ, 2007: 1098) обавезно укључује само два партиципанта – вршиоца радње и средство, док често присутан појам „мете”, заступљен предлошким акузативом, није неопходан за реализацију ове акције:

(1) *Он пуца из ваздушне пушке* у стари лонац / *Он пуца из ваздушне пушке*.

У одређеним комуникативним условима, на пример, услед фокусирања неког другог детаља, долази до елидирања партиципанта инструменталног значења, али без значајнијих реперкусија. Овакву импликацију омогућава његова садржаност у семантичком потенцијалу управног глагола. На при-

² На пример, Стевановић то и експлиците изражава коментаришући неке примере на следећи начин: „[...] зависи какву ће допуну, односно одредбу (јер је то овде више одредба него допуна) имати уза се глагол свирати” (1979: 416–417) или „[...] у служби допуне, више допуне него одредбе, глагола који означавају вршење радње у ограниченом простору [...]” (1979: 423).

мер, уколико се у први план истакну околности у којима се радња дешава (у *йокрејџу*, *махнијџо*), десна допуна не мора нужно бити исказана и на површинском плану:

(1a) Он воли да пуца у *йокрејџу* [из *ваздушне йушке*].

(1b) Он је почео *махнијџо* да пуца [из *ваздушне йушке*].

Значај „мете” у реализацији радње заступљене глаголом *џађајџи*³ нешто је другачији.⁴ У овом случају она нема само улогу на комуникативном плану, зато што је обухваћена датом акцијом, коју без ње није могуће обавити:

(2) Он је из *ваздушне йушке* гађао *мејџу* у центар; Он је каменом гађао *суседни прозор*.

У односу на поменуто значење глагола *йуцајџи* глагол *џађајџи* је тровалентан, а појам „мете” функционише као прави објекат. Њена импликација може бити контекстуално условљена, јер јој је присуство обезбеђено већ самим глаголом у чијем је значењу садржана. Такође, уколико говорник из неког разлога жели да јавност упозна са локализацијом завршетка овакве акције, тај податак може да наведе у облику предлошког акузатива, као у примеру (2) (у *ценјџар*), али он не спада у обавезне конституенте.

У оба наведена случаја присутни су и обавезни и факултативни елементи међу којима постоји синтаксичка диференцијација. Примери јасно илуструју разлику допунске и одредбене синтагме с глаголом *йуцајџи* и двеју допунских и одредбене синтагме с глаголом *џађајџи*.

Међутим, дилема у вези са функционалношћу предлошког акузатива појављује се и у случајевима у којима се не доводи у питање комплементарност већ типологија таквог односа. Као што показују илустративни примери у стручној литератури, најчешће се свим допунским синтагмама приписује објекатска улога. Неспорно је да су појмови обухваћени семантичким потенцијалом управних глагола допуне, али је упитно да ли су то баш све објекти, или је у питању нека друга врста комплемента. У том смислу веома је значајна констатација Владиславе Петровић (2000: 444) да објекатска допуна утиче на промену садржаја глаголског значења, док се адвербијалном конкретизује неки од општих прилошких параметара – место, време, начин.

У циљу лакшег уочавања дистинктивних обележја напредо ћемо посматрати два различита допунска односа. За то ће послужити примери који се у нашим стручним изворима обично једнако третирају, а детаљнија анализа оповргава њихово функционално поклапање:

(3) Зури у *девојку*;

(4) Заљубио се у *девојку*.

³ Према РСЈ (2007: 181, *џађајџи*) овај глагол својим примарним значењем значи ‘бацати нешто на неки циљ, мету; нишанити или пуцати у мету или неки други циљ’.

⁴ Бавећи се ротацијом допуна, Јасмина Московљевић Поповић (2007: 76) запажа такође извесну разлику између глагола *бомбардовајџи* и *йуцајџи*, с једне стране, и *џађајџи* и *йџџи*, с друге, без обзира на њихову значењску блискост. Ова ауторка констатује да је инверзија предлошког и беспредлошког акузатива карактеристична само за други пар (*џађајџи* у *џиг/џиг*), јер је глаголу *йуцајџи* податак о мети, у функцији прилошке одредбе, факултативан, па алтернација са обавезним аргументом у објекатској улози и није очекивана (*йуцајџи*џиг*).

С обзиром на то да је глаголом *зуријти* заступљен визуелни процес у којем субјекат – перципијент, готово несвесно и интензивно упира поглед ка објекту посматрања – перцептору, ову врсту визуализације можемо посматрати и као метафоризовано кретање од исходишта ка циљу. Та виртуелна линија, која их *директно* спаја, јасан је индикатор неке друге врсте допунског односа а не објекатског, за који је *индиректност* једно од релевантних обележја неправог објекта⁵ са предлошким акузативом као површинским експонентом, који је још обележен и *ујрављеношћу* (Арсенијевић 2012: 18). Семантички предодређен глаголском лексемом истакнути сегмент у примеру (3), дакле, није објекат, већ има адвербијално, у овом случају просторно значење. Другим речима, ради се о спацијалном комплементу адлативне спецификације (Арсенијевић 2021).

С друге стране, глагол *заљубијти се* обележава емоционални однос субјекта према другом глаголском аргументу, с којим је индиректно повезан. Наиме, овај појам већ самим својим постојањем може подстаћи субјекат да створи савршену слику о њему. Тако је једино тај замишљени лик непосредно садржан у субјектовој свести, док сам идеализовани појам с њим не мора бити ни просторно ни временски повезан. Оваква *индиректна* веза, обележена сложеним морфолошким обликом као што је предлошки акузатив, потпуно се уклапа у правила по којима функционише систем објекатских падежа у српском језику. То глагол *заљубијти се* квалификује као неправи прелазни глагол, а акузатив с предлогом као неправи објекат. Владислава Петровић (2000: 441) напомиње да ангажованост субјекта према објекту у другом случају „[...] може бити делимична, посредна и са дистанце [...]”.

Подсетићемо, такође, да има глагола који остварују обе врсте комплементних односа, алтернативно, а семантичка разлика међу њима је формализована и синтаксички. Другим речима, различите стварне, прагматске улоге и другачији међуоднос глаголских партиципаната испољавају се остваривањем различитих унутарсинтагматских веза, па и различитих језичких сигнала те дистинкције (Петровић 2000: 440). Беспредлошким обликом је морфологизован објекат, док је предлошка форма резервисана за адвербијалну допуну, као на пример:

(5) Гађа *џлинене љолубове* ~ Гађа у *џлинене љолубове*.

(6) Гледа *слику* ~ Гледа у *слику*.

(7) Удара *враиџа* ~ Удара у *враиџа*.

На основу маркације акузативних форми у систему објекатских падежа, можемо елиминисати све оне случајеве у којима релевантна обележја одступају од оних системских. У сва три примера неопходни услови испуњени су само у првом делу пара, где је објекатски појам *директно* и *комиљино обухваћен* датом акцијом, што је типична маркација објеката заступљених беспредло-

⁵ Термин *неправи објекат* доследно ћемо употребљавати када је глаголска радња *усмерена* на акузативни појам који је *индиректно* укључен у њу. У литератури се још појављује и термин *индиректни објекат*, који је по нашем схватању неприхватљив, јер неправи објекат може бити и директно укључен у радњу (клони се *невоља*, ласка *девојци*), и термин *нејични објекат*, који први пут помиње Владислава Петровић (2000: 444–445) бавећи се управо предлошким конструкцијама у објекатској функцији.

Синтаксички објекти граматикализовани посматраном конструкцијом садржани су у семантици управног глагола, што им обезбеђује статус обавезне допуне, чија импликација, као што је већ констатовано, може бити регулисана контекстуалним условим, тј. стављањем у фокус пажње неког другог момента који прати радњу (7):

(7) *Он се свећџо џој целој дана [некоме][за нешто].*

Без обзира на то да ли допуњују једнорекцијски (8), дворекцијски (9) или вишерекцијски (10) глагол, посматрани објекти увек су индиректно укључени у глаголски процес, што је и формално обележено њиховом сложеном падежном формом (Сигал 1997).

(8) Она је мислила само *на свој сина* (доп.1);

(9) Претворио је *воду* (доп.1) *у лед* (доп.2);

(10) Дуговао је *џрјовцу* (доп.1) *новац* (доп.2) *за робу* (доп.3).

Као површински експонент сентенцијалне допуне *девербајџивна именица* у акузативу репрезентује њен садржај, заправо кореспондендира имплицитној предикацији (11), док је *џрава именица* заступник пропозитивне структуре у којој има функцију једног од актаната имплицитне радње – субјекта (12) или објекта (13):

(11) Полиција је натерала лопова у *беј* [← Полиција је учинила *да лопов бежи* (шт.)].

(12) *За јојурџи* кажу да продужава живот [← Кажу *да јојурџи* (сбј.) *продужава живот*].

(13) Дечак је заборавио *на џесмицу* [← Дечак је заборавио *да научи џесмицу* (обј.)].

Елизија површинског садржаја понекад утиче на очигледност индиректног односа између глагола и оваквог објекта, што је регулисано семантиком управне глаголске лексеме и садржанашћу појединих компоненти њеног значења у нашем искуству. Најбоља илустрација за то је пример (14). Индиректност експлицираног објекатског појма уз глагол *мислиџи* заснована је на искуствено познатој чињеници да је управним глаголом семантизовано постојање „мисли”, као директне допуне, у чијем садржају је предлошким акузативом заступљен тематски појам:

(14) Он мисли *на мајку* [← Он мисли *мисао: мајка* је сада добро/...].

Слично је са примером (15), где се илуструје допуна глагола *џласаџи* који пресупонира претходно процену свих посматраних објеката, тј. оцењивање свих филмова, и издвајање и истицање само једног – најбољег филма:

(15) Ми смо гласали *за најбољи филм* [← Ми смо одлучили *да подржимо један филм*].

3. Типологија и опис примера. С обзиром на то да унутарсинтагматски однос зависи од значења управног глагола и његовог комплемента, чини се да је посматране примере најбоље класификовати према семантичком критеријуму. Допуну обележену предлошким акузативом регирају глаголи различито значења, па ће њихова тројна подспецификација – *акџивносџи, џро-*

цесуалносћ и *релација*, по узору на исту у случају директних објекатских односа (Арсенијевић 2012: 26–29), бити и сада полазиште за даљу поделу.

3.1. *Предлошки акузатив као објекатска допуна акционих глагола*. Иако не тако бројни као глаголи које допуњује беспредлошки акузатив, предикати овде разматраних примера могу се, исто тако, распоредити у три семантичке категорије. И они у основи припадају глаголима *манипулације*, *конверзације* и *каузације*, мада је њихова подспецификација нешто скромнија у односу на синтагме с беспредлошким кореспондентом.

3.1.1. *Манипулативним активносћима* непосредно су и у потпуности обухваћени различити објекти с циљем да се модификују (16) тако да добију нови квалитет или да се транспонују због конверзије с објектима другачијег квалитета (17), као и да учествују у процесу компензације (18). У сва три случаја карактеристична је *урављеносћ* глаголског процеса појму у предлошком акузативу.

(16) Претворили смо *кухињу у собу* [←Направили смо *од кухиње собу*].

(17) Заменио је *динаре за евре* [←Дао је *динаре* и добио је *евре*].

(18) Дао је *новац за хлеб* [← Дао је *новац* и добио је *хлеб*].

Семантичкој групацији *трансформативних* глагола, осим *прећваратћи/прећворитћи* припадају и глаголи: *конверћоватћи*, *модификоватћи*, *преокрећатћи/преокренутћи*, *преобликоватћи*, *преобраћаватћи/преобразитћи*, *преобраћатћи/преобразитћи*, *преисћрукћуриратћи*, *прећрављатћи/прећравитћи*, *прератћитћи*, *преуредитћи*, *променићитћи*, *реформисатћи*, *трансформисатћи*, забележени у примерима типа:

И још ће задржати могућност да *свој кредит* конвертује у *власнички уло* у Новостима; Торпедоване су са врха цркве, чији *кров се* отвара и модификује у *оружану снају* (СрпКор); Самсунг је *своју йонуду йрорачунских йамейних йелефона* преструктурирао у *М-серију* и *А-серију* (<https://lacomparacion.com>); Facebook је променио назив у *Мејџа* (<https://smartlife.mondo.rs>); Како је Ренаулт трансформисао лејо модел у *йрави мојџор* (<https://www.magazinauto.com>).

Неправи објекат у овим примерима представља резултат предузете активности – нови квалитет који настаје трансформацијом правог објекта. Изражена циљност формализована је и предлошким решењем, комбинацијом акузатива с предлогом у.

Конверзију директног објекатског појма неким другим појмом региструјемо у синтагмама с глаголима: *заменићитћи*,⁸ *конверћоватћи*, *мењатћи*, *променићитћи*. Индиректна улога другог објекатског ентитета уочљива је тек сагледавањем процеса замене као двостране транслокације. С једне стране обавља се транспозиција објекта у власништву или надлежности субјекта према његовом партнеру у овом процесу, што иницира исту активност у супротном смеру. Другим речима, карактер појма у предлошком акузативу

⁸ Поред већине примера у којима глагол *заменићитћи* има конверзивно значење, евидентан је и један случај у којем он бива допуњен као већина трансформативних глагола: НБ је имала обавезу да заменује новчанице у *златне йолуће од 12,5 килограма* (Политика, 30.12.2000).

запажа се посматрањем конверзије двају објеката који циркулишу између даваоца и примаоца, где је први објекат у односу на иницијалну активност директно, а други индиректно позициониран. За илустрацију могу послужити следећи примери:

Одлази да у неком селу замени сџарински зидни саџ, за кокошку или комаг сланине; Ауџомаџску џушку мењао за џоловни џелевизор (СрпКор); Низ слајдова рртх не може да се конвертује за џрезентџацију (<https://support.microsoft.com>).

Комџензација која представља једну врсту конверзије остварује се обично као размена робе и новца, па су у таквим синтагмама најчешћи глаголи: *изнајмиџи*, *куџиџи*, *обеџиџи*, *оџкуџиџи*, *џлаџиџи*, *џримиџи*, *џродаџи*, *џазариџи*, али и *џрџивоваџи* и *освеџиџи се*, с тим што предлошки акузатив није функционално-семантички маркиран у датој трансакцији, јер може да обележава и улог (плаћа мајстору за *џружене услуџе*) и надокнаду (купио је ауто за *скуџе џаре*)⁹:

Старој подводици у шалварама код које је за *скуџе џаре* изнајмио *собицу* није рекао име; Мора да плати за сваки дан *боравка на Бохницама 60 круна*; А и услуга јесте *износ накнаде* коју обвезник прима за *исџоручена добра или џружене услуџе*; Њихова процена је да би ова *колекџија* сада могла да се прода за *више од милион долара*; *Мушко одело* може да се пазари за *сџио до 150 евра* (СрпКор); Живот су наши стари џртвовали за *ову земљу* (Домановић, 117); Енди Мареј се осветио за *џораз* (<https://www.alo.rs>).

3.1.2. У групу акционих радњи могу се укључити и *комуникаџивне акџивносџи* чијим спровођењем говорно лице повезује два процеса: конститусање исказа (локутивни чин) и реализацију комуникативне интенције (илокутивни чин) (Поповић 2005: 983–984). Другим речима, „говорна активност је схваћена као произвођење и преношење информације ради успостављања комуникације међу саговорницима” (Штрбац 2010: 77; 2011: 38).

Будући да постоје два вида употребе језика у језичком догађају – говор и писање (RADOVANOVIĆ 1979: 53), већина глагола у корпусу који имамо у виду није маркирана у том погледу, па се реализација и преношење информације обавља и као акустичка презентација, али и као форма доступна неком другом виду перцепције.

Заснована на човековој потреби да успостави контакт са другим особама, комуникација је повезана са људским емоционалним и когнитивним потенцијалом. Иако извори звука могу бити и неки други аниматни, па и аниматни појмови, једино се човеку може приписати улога агенса који сасвим свесно успоставља контакт са својом социјалном средином, користећи језичка, али и нејезичка средства (мимику, гест) (RADOVANOVIĆ 1979: 51–52):

Рекао је за њу да је леџа; Климнуо је главом на њеџа да уђе.

⁹ Исто је с допунама глагола *џлаџиџи* и *куџиџи*. С друге стране допуном глагола *џреџиџи* *џлаџиџи се*, који семантизује одређени начин авансног плаћања само се идентификује објекат усмеравања претплате, који је морфологизован с предлогом *на*: претплатио се *на новине*, а не за као у типичном компензационом односу.

Узимајући у обзир интенцију говорника, објекатске синтагме с комуникативним глаголима, који обележавају акустичке активности, могле би се класификовати на оне које имају *асертивну* (19), *директивну* (20), *инијероативну* (21), *комисивну* (22), *йермисивну* (23) и *експресивну функцију* (24), што показују илустративни примери:

- (19) Син за њу каже да је строга [← Син каже да је она строга].
 (20) Апеловао је на нас да се склонимо [← Апеловао је да се ми склонимо].
 (21) Пита ја за здравље [← Пита га да ли је добро њеово здравље].
 (22) Кладим се с браћом у њиће [← Кладимо се брат и ја а победник добија њиће].
 (23) Он демантује власи у изјави [← Он демантује да власт даје њраву изјаву].
 (24) Он повика на децу да ућуће [← Он повика да деца ућуте].

Асертивну функцију имају комуникативне активности којима се обогаћује знање саговорника неком новом информацијом. Овако спецификованим глаголима нешто се саопштава, најављује, упућује, констатује, а у нашем корпусу најчешћи су следећи: *јављати/дојавити*, *јоворити*,¹⁰ *изјавити/изјављивати*, *казивати/казати*, *коменшарисати*, *консишовати*, *наводити/навести*, *одговарати/одговорити*, *осврити се/освнути се*, *йричати/испирити*, *рећи*, *йвргити*:

Негирао је јуче пред судом да је приликом хапшења изјавио за себе да је Бин Ладен (СрпКор); За јојурт каже да йродужава живои (Viva, 46); Берлин за руске захтеве навео да су као из доба Хладној раја (<https://www.danas.rs>); За ону йрву (рибу) тврде да нарасте и до йтри килограма (Риборевја бр. 3, 16).

Нешто другачији од овде наведених комуникативних глагола јесте глагол *одговарати/одговорити*, јер акустичком процесу који заступа увек претходи вербални или некакав другачији подстицај обелодањен допунским акузативом с предлогом *на*. Индиректност ове допуне може се објаснити чињеницом да се ради о форми реактивног садржаја (питање, примедба, коментар, вест итд.) док је сам садржај директно обухваћен чином одговарања (нпр. одговорити нешто на йишање):

Тиме ће се одговорити и на йишање о йензији револуционара (Домановић, 330).

Директивна функција говорног процеса препознаје се по намери говорника да ангажује саговорника у вербалној интеракцији или у неком другом процесу. Комуникативне глаголе спецификоване овом семантичком компонентом у корпусу заступају следеће лексеме: *апеловати*, *договарати се/договорити се*, *казивати/указати*:

Такође апелује на вештаке да чеће йримерују логичку анализу рукописа; Ђинђић је још рекао да се са њеовим домаћином Георгијевским договорио за уисошављање сшалне везе у размени информација безбедносној карактера; Господин Најтли јој је више пута указао на йу ману (СрпКор).

¹⁰ О индиректној допуни глагола говорења, коју заступа аниматни појам у акузативу с предлогом *на* (говори *на мене* ...) обавештавају нас Милка Ивић (1950: 329) и Јован Кашић (1968: 107–108), констатујући да је одлика језика старијих писаца, па је отуд разумљиво да у свом корпусу нисмо регистровали овакве примере. Милка Ивић том приликом напомиње да овакво предлошко решење, за разлику од *за*+акузатив, где се изговорени садржај интерпретира у позитивном смислу, има негативну конотацију: 'говорити рђаво, набеђивати'.

Инџероџаџивну функцију имају искази којима говорник анимира слушаоца да се и сам укључи у разговор, као саговорник, и да буде извор информација о теми која интересује говорника, а открива је предлошка акузативна допуна. Управни глаголи у таквим примери су: *консулџоваџи, џиџаџи/уџиџаџи, расџиџиваџи се/расџиџаџи се, уџиџаџи се*:

Сада нас нико није консултовао за социјални џроџрам; Распитивали смо се код сџручњака за ваџ базен (Риборевија бр. 7, 5); Упиташе се за здравље (СрпКор).

Искази којима се говорник обавезује да ће извршити будући вербални или какав други акциони чин, по правилу у корист адресата, или експлицира вид гаранције за своју тврдњу, имају *комисивну функцију*. Тако су семантизовани следећи глаголи у нашем корпусу: *завеџоваџи се, заклињаџи/заклеџи, зариџаџи се/зареџи се, клаџи се/оџклаџи се, клеџи се, обавезиваџи се/обавезаџи се, џрисезаџи/џрисеџнуџи*:

Слоба се Јелени заклео на љубав (<https://www.republika.rs>); Узбуњивач се зариче на вечну љубав џрема џроџекџу и осџалим корисницима (<https://rs.cointelegraph.com>); Заклео се у дуџу (Ћопић, 16); Они су се клеџи у Маркса и Енџелса (<https://www.espresso.co.rs>).

Сви ови примери, а нарочито они у којима су управне глаголске лексеме допуњене алтернативно морфологизованим конструкцијама акузатива с предлозима на и у, сведоче о субспецификацији њихове примарне семантике.¹¹ Облик с предлогом на заступа, тј. имплицира будућу обећану активност (заветује се на *ђуџање, љубав*), док се у комбинацији с предлогом у налази појам уложен као јемство дато саговорнику (заклео се у *дуџу, у Маркса и Енџелса*).

Екџресивну функцију има говорни чин којим се испољава афективно стање говорника који свој вербални садржај посебно емотивно изражава, а тематски се усмерава на појам који је у позадини његовог емоционалног стања. У забележеним примерима се уочавају глаголи: *жалиџи се, јаџаџи се/изајаџи се, јаџиковаџи, кукаџи*:

Мурињо се поново жалио на судије (<https://www.danas.rs>); Суспрети почињу тако да свако јаџикује на џеџко маџеријално сџање (СрпКор).

Свој став, али и емоционално стање говорник испољава и променом тона приликом презентације вербалног садржаја тако да се као управни глаголи реализују: *бреџаџи/обреџнуџи, викаџи/џовикаџи, врчаџи, џраџиџаџи/џраџнуџи, дераџи се/раздераџи се, дрекаџи/дрекнуџи, најџресаџи се*:

Повика на слуге да усџану и сџреме коње (Ћосић, 43); Гракће на моџ џеџа (Ћопић, 18).

3.1.3. С обзиром на то да је предлошки акузатив у допунској улози *казативних џлаџола* полисемантичан, а примарно значење је регулисно синтаксичко-семантичким односом глагола и комплемента, први корак је дистинк-

¹¹ Владислава Петровић (2000: 443) сматра да предлог додат беспредлошкој конструкцији уноси додатну информацију, што илуструје посматрањем алтернације: чекати *неџиџо/на неџиџо*, заборавити *неџиџо/на неџиџо*. Ипак, запажа да је у неким случајевима одлучујућа семантика именице.

ција допунских конституената. Уколико је предлошким акузативом заступљен примарни узрок који директно или индиректно покреће глаголску радњу, то га функционално маркира као прилошку узрочну допуну (25), док је ре-активни садржај каузативне активности коју предузима субјекат неправи објекат (26):

(25) Дете се љути на *ѝса* [← *Пас* изазива љутњу код детета].

(26) Она ме тера на *миран живоѝ* [← Она чини да ја *мирно живим*].

Било која врста анализе каузативних активности укључује и корелацију са другим семантичким категоријама (Пипер 2005: 786), пре свега се мисли на узрочно-последични однос. Манифестација њихове логичке повезаности у временском оквиру испољава се као постериорно или симултано позиционирање последице у односу на узрок (КОВАЋЕВИЋ 1988: 38–43). Такође, у домаћој стручној литератури се, међу категоријама које се преплићу с централном каузалном, посебно истиче циљ као усложњени узрок (КОВАЋЕВИЋ 1988: 210).

Сложен логичко-семантички концепт узрочних односа у српском језику, заступљен низом глаголских лексема и њихових допуна,¹² у нашем корпусу биће класификован у три семантичке групе: *оѝшѝеѝпринудни* (27), *инсѝрукѝивни* (28), *иницијатѝивни* (29):

(27) Околности нас терају на *асимилацију*.

(28) Учитељ их навикава на *дисциѝлину*.

(29) Тренер је *екиѝу* охрабрио на *акцију*.

У свим евидентираним примерима субјекат својим деловањем утиче на динамизацију живих пасивних корелатива као носиоца тематске улоге (сбј.) субординиране сентенцијалне структуре (30), у којој је појам заступљен предлошким акузативом сама активност (пт.) на коју је усмерен споља (*га бежи*), или један од актаната (обј.) имплицитне активности (да играш *ѝрице*).

(30) Полиција *ѝа* је натерала у *беѝ* [← Полиција га је натерала да он (сбј.) *бежи* (пт.)].

Навадио сам *ѝе* на *ѝрице* [← Навадио сам те да *ѝи* (сбј.) играш *ѝрице* (обј.)].

Субјекатску позицију посматраних примера заузимају аниматно немаркирани појмови, па поред живих каузатора (31) регистровани су и неживи, апстрактни – то могу бити окружење или околности у којима се нашао објекат каузације (32):

(31) Дечак је *мачку* натерао у *беѝ*; (32) Страх *ѝа* присиљава на *мировање*.

Општепринудно значење у нашем корпусу имају глаголи: *деловаѝи*, *(на)ѝонѝиѝ/наѝнаѝи*, *наѝераѝи*, *обавезиваѝи* (*се*)/*обавезаѝи* (*се*), *ѝримораваѝи/ѝримораѝи*, *ѝринуѝиваѝи/ѝринуѝиѝи*, *ѝрисиљаваѝи/ѝрисиѝиѝи*, *сиѝиѝи*, *ѝераѝи/наѝераѝи*, *ѝиѝицаѝи*, што илустрјују следећи примери:

Не може одрастао човек да тужи дечака да *ѝа* је принудио на *закључење неѝо-вольної уѝвора*; Да *ѝх* је Брозов режим присиѝио на *бексѝиво*; Имао је неки

¹² Класификацију евидентираних примера засновали смо на субспецификацијама *облиѝаѝорних*, *ѝермисивних*, *сѝимулаѝивних* и *декаузаѝивних* односа, које Миливој Алановић (2011) посматра као темељне каузативно-манипулативне релације.

свечан начин говора који ју је терао на смех (СрпКор); Незапосленост негативно утиче на йонашање йојединца (Radić, 69); Суїрују Надицу то „р” нагони у смех; Докџора Шустџера је и буквално терао у йлач и сузе (СрпКор).

Примери показују да су сви управни глаголи прави транзитиви који казуирају активацију свог живог објекта, тако да он, потпуно обухваћен процесом принуде, постаје субјекат субординиране радње заступљене предлошким акузативом. Рестриктивну улогу у погледу избора предлошког решења овог допунског појма имају управни глаголи *йрисилийи* и *йринудийи*, који регирају искључиво акузатив с предлогом НА, док се у реализацији неправих објеката осталих управних глагола алтернативно појављују предлози У и НА. Њихова напоредна комбинација с идентичним именицама (*на бексїво/у бексїво*, *на смех/у смех*) и у синтагматском односу с истим глаголом говори о минималној или готово занемарљивој семантичкој разлици.¹³

У примерима с *инсїрукїивним йлаџолима* типа: *навадийи*, *навикавайи/навикнуийи*, *йодсећаийи/йодсейийи*, *уїозоравайи/уїозорийи*, *уїућивайи/уїућийи*, који су прелазни, саопштава се о упознавању њихових објеката с новим чињеницама и информацијама кондензованим другом, објекатском допуном.

Како је певач колеџиницу навадио на иїрице (<https://vivstars.com>); Она је то *геїге* почела веома рано да навикава на чисїоћу; Професор *их је упутио на лиџераїуру* (СрпКор).

Групу стимулативно-иницијативних глагола у корпусу чине следеће лексеме: *заинїересоваийи*, *инсїирисаийи*, *наводийи/навесийи*, *наїоварайи/наїоворийи*, (*на*)*мамиийи*, *храбриийи*, *охрабривайи/охрабриийи*, *йобудийи*, *йодсїицаийи/йодсїаћи*, *йридобийи*, *йровоцираийи/исїровоцираийи*, *убећивайи/убедийи*, *уверавайи/уверийи*, *умещайи (се)*, *усмеравайи/усмерийи*, међу којима је на основу видског обележја могућа и субспецификација. Регулативну улогу у диференцијацији иницијативних од стимулативних глагола има њихова видска разлика (Алановић 2011: 295). Први би, као перфективни, обележавали реализацију казуиране активности (33), док се другима наговештава само могућност остварења постављеног циља, али не и импликација његове финализације (34):

(33) Наговорио је *зайвореника на бексїво* [→ затвореник бежи].

(34) Наговарао је *зайвореника на бексїво* [→ затвореник још не бежи].

За илустрацију су одабрани следећи примери:

Ко *їа је инспирисао на країковиду брзойлейосї*; Нежнији пол је више склон тражењу оправдања за раскид да би себе охрабрио на одлучујући корак; Он је *Грима и немачке йисце* заинтересовао за *срїску народну йоезију*; Ту је био Жан Пол који *їа је инспирисао за мноїа музичка осїварења*; За мене писац мора да нађе неко лукавство да би ме убедио у исїињийосї оної цїио йише (СрпКор).

Три предлошка решења – НА, ЗА и У, у конструкцији с појмом у акузативу свакако су предодређена семантичким специфичностима управних

¹³ Претпоставка је да конструкција с предлогом У опстаје под утицајем устаљених израза *брзнуийи у йлач*, *йраснуийи у смех*, док се појава предлога НА може посматрати као корелација с истим префиксом управне глаголске лексеме (*натерети на смех*, *нагнати на плач*).

глагола које допуњује овако морфологизован облик, што је и префиксацијом самог глагола испољено, а онда и предлогом који је идентичан префиксу. Могло би се закључити да „[...] prefiks i determinant sintagme stoje u logičkom odnosu jednostrane implikacije [...]” (КОВАЋЕВИЋ 1992: 63), што показују и наведени примери: *наговарати некоја на нешћио*; *заинтересовати некоја за нешћио*; *убедити некоја у нешћио*. Чак и глаголи који се алтернативно допуњују конструкцијама са два различита предлошка решења показују барем минималну значењску дистинкцију.¹⁴

3.2. Предлошки акузатив као објекатска допуна њроцесуалних глагола. У овој групи примера нашли су се они чији управни глаголи обележавају две врсте процеса, *њерцењцију* и *коњницију*. Предлошки акузатив реализован уз те глаголске лексеме биће оквалификован као неправи објекат уколико је садржан у семантици управне речи као члан пропозитивне структуре која је директна глаголска допуна.

3.2.1. Основна семантика *њерцењтивних глагола* обележава људско ангажовање различитих чула уз активацију интелектуално-емоционалног фактора, јер се улога перципијента не своди само на укључивање чула да би се обавило једноставно пресликавање вањског света (РАДМАН 1988: 14–20). Овом приликом су евидентирани глаголи везани само за један сензорни модалитет – *аудињивни*¹⁵, а регистровани су глаголи *чуњи*, *начуњи* и у ограниченом броју примера *слушњи*.

Тројака рекција глагола (*на*)*чуњи* (нешто, од некога, за некога) не доводи се у питање ни када је уз њега реализована само посматрана акузативна допуна. Још је Јован Кашић (1968: 106) запазио да ову акузативну конструкцију увек прати „експликатор”, обично изражен реченицом с везником да, али и да он може имати нулту површинску манифестацију. Овакво решење имплицира садржај којим се саопштава о егзистенцији или идентификацији акузативног појма заступљеног правом именицом (35), или се импликатура односи на предикацију зависне клаузе кондензоване девербативном именицом у акузативу, што је посебно уочљиво у семантичкој интерпретацији таквих примера (36). Уколико је место експликатора формално попуњено, могуће су две опције, да он буде неодређен (37) или да се садржај у потпуности објави, као што је то наговестио Кашић, допунском клаузом (38):

¹⁴ И у том случају предлог је у складу са модификацијом глаголског значења: *инсњирисњи* (‘надахнути’) *некоја на нешћио* ~ *инсњирисњи* (‘заинтересовати’) *некоја за нешћио*; *усмеравњи* [нечију пажњу] *на нешћио* ~ *усмеравњи* (‘укључивати’) *нешћио у нешћио*.

¹⁵ Природа предлошких допуна глагола визуелне перцепције обухваћена је једном од претходних анализа у којој је показано да њихове допуне немају статус објекта (АРСЕНИЈЕВИЋ 2021). Такође, за глаголе олафактивне еманације, типа *мирисњи*, *смредењи*, *воњњи* и сл., Милка Ивић (2007: 301) констатује да се комбинују с предлошким акузативом: *мирише на ванилу*, *смрди на лук*, *воња на мемлу*, „онда када је квалификациони аспект у жижи пажње”. Другим речима, трансформ таквих случајева показује да је посматрана конструкција прилошка допуна или начинског (овде је мирисало *на лимун* [← као што мирише лимун]) или узрочног значења (он је мирисао *на бели лук* [← јер је јео бели лук]). О поредбеноначинској употреби говори и Палић (РАЉИЋ 2007: 110), помињући синтагме типа: *мирисати на влању*, *заударати на масњ*. Ово је, такође, сигнал за неукључивање таквих случајева у корпус који тренутно разматрамо, а који илуструје улогу предлошког акузатива као неправог објекта.

(35) Недавно сам чуо за *џу билџку* [← Недавно сам чуо да постоји џа билџка].
Нема ко није чуо за *Теслу* [← Нема ко није чуо ко је Тесла].

(36) *За Весићеву џосеџу* насељу чули смо *од мешџана* [← Мештани су нас обавестили да је Весић посетио насеље].

(37) *Неџиџо* сам чула за *нову колеџиницу* [← Чула сам да нова колеџиница ...].

(38) Чујем за *себе да сам ароџанџина* [← Чујем да сам ја ароџанџна].

Рестрицијом експликатора у првом наведеном случају, нашој пажњи се приводи значење примања информације о постојању или идентитету неког живог или неживог појма. Ширим контекстом се то и додатно потенцира, на пример, негацијом (*нисам чуо*), податком о непосредности или уопште о времену првобитног информисања субјекта (*џрви џуџ чујем, џре 25 џодина се чуло*), као и провером обавештености о датом појму (*да ли сџе чули*), што илуструју следећи примери:

Нисам чуо за виџу цену икад (<https://www.b92.net>); *Да ли сте чули за можда-ну маџлу* (<https://www.espresso.co.rs>); *Ђоковић никад није чуо за њеџа* [нешто]; *Први пут чујем за инџигенџе на сџаџиону* (<https://www.danas.rs>); *25 година откад је свет чуо за Доли* (<https://rs.n1info.com>); *За Лечића нисам ниџиџа начуо* (<https://www.pink.rs>)¹⁶.

У корпусу се појављује само један пример у којем је предлошки акузатив у комплементном односу са глаголом *слуџаџи*, и као једина његова допуна имплицира информацију о идентитету аниматног појма који заступа:

Ах, драги мој, јесте ли слуџали за моџа оца [← ... ко је мој отац] (Црњански, 88).

3.2.2. Комплементни однос акузативне конструкције остварују и са *џла-џолима коџниџије*. Дата семантичка група глаголских лексема обележава човекове интелектуалне способности које имају свој одраз и у језику. Међутим, језик се не појављује само као носилац мисаоног садржаја већ и као сведочанство метакогнитивне способности (мишљења о сопственим мислима). Анализом синтагми с таквим управним конституентима употпуњује се слика о перцепцији мишљења и знања уопште у једној језичкој средини, а когнитивни глаголи представљају део базног лексикона (GRIN 1978: 76–94).

Евидентирани примери могли би се груписати према начину испољавања интелекта који се обележава глаголима *коџниџивно-креаџивноџ* (39) и *коџниџивно-оџераџивноџ џиџа* (40):

(39) Он је сазнао за *џаџну своџ клијенџа* [← Он је сазнао да његов клијент има џаџну].

(40) Он је заборавио на своје обећање [← Он је заборавио да је неке нешто обећао].

¹⁶ Просентенцијалном улогом заменице *неџиџо* (*ниџиџа*) уз глагол *чуџи* само се наговештава (не)постојање извесне информације о појму у функцији предлошке допуне. Овome се прибегава уколико је обелодањивање датог садржаја небитно за комуникацију или је и сам говорник недовољно упознат с тим, што је лексикализовано глаголом *начуџи* који се у РСЈ (2007: 805) дефинише као 'сазнати мало, непотпуно, недовољно и непроверено, чути неке непотпуне, непроверене, непотврђене вести'.

Од глагола којима се саопштава о могућностима креативног, стваралачког процеса, заснованог на способностима когнитивне обраде и проширивања спознајних могућности учењем, у нашем корпусу забележени су: *дознајџи*, *мислијџи*, *џомишљајџи/џомислијџи*, *сазнајџи*, *ујућивајџи/ујућијџи*, *устиано-вијџи*, *ујиврђивајџи/ујиврђијџи*:

Помислио за *џолицајку* *да је стиријџизејџа* (<https://www.b92.net>); *Помислише* на *џолике грујове* и *џријајџеље* (Домановић, 90); Осим тога *упутите гејџе* у *џравила џонашања* (<http://www.lepotaizdravlje.rs>).

Семантичке специфичности управних глагола утицале су на појаву различитих предлога у конституисању акузативног комплемента. Спознаја о егзистенцији или некој карактеристици објекатског појма имплицирана је глаголима *сазнајџи*, *дознајџи* и *ујиврђијџи*. Та повезаност експликативног садржаја и ентитета формализованог акузативом с предлогом *за*, нарочито је уочљива уз глаголе *мислијџи* и *џомислијџи* где су експлициране обе ове допуне (*Помисле за џолицајку* (обј.) *да је стриптизета* (експл.)).

Концептуализација допунског садржаја истих глагола представљена је акузативном конструкцијом с предлогом *на* (*помислише на џолике грујове*). Диференцијација међу овим допунским облицима није, дакле, формална. У првом случају потенцирана је везаност садржаја промишљања и пацијативног појма, док у другом случају пасивни ентитет пунктуално усмерава ову менталну активност субјекта.

Треће предлошко решење допунског конституента везано је за глагол *ујућијџи*, којим се испољава могућност транспозиције постојећих искустава. Акузативом с предлогом *у* у овом случају открива се домен који укључује поменути глаголски процес (*упутити [некога] у џравила џонашања*).

О раније похрањеном знању обавештавају глаголи: *заборављајџи/заборавијџи*, *знајџи*, *џрејознавајџи/џрејознајџи*, *разумејџи се*, који с посматраним предлошким конструкцијама успостављају *којнијџивно-ојерајџивни* однос. Захваљујући комплексном значењу, „познатости на основу виђења”, насталом на основама перцептивног искуства, и „знању на основу расуђивања” (Грковић-Мелџор 2006), глагол *знајџи* остварује допунски однос с различитим појмовима чија је морфологизација једно од средстава семантичке спецификације. Очигледност ове констатације потврђује двојака реакција овог глагола: знати *неџијџо* ~ знати *за неџијџо*. Простим обликом комплемента саопштавамо да смо својим менталним апаратом непосредно обухватили дати појам као такав, тј. да смо упућени у његову суштину, најбитније чињенице о њему: Зна *разлику између Њујорка и Церси Сијџија* [*← Зна каква је/у чеми је разлика ...*]; Зна *једну џосијџу* [*← Познаје једну госпођу*]. С друге стране, предлошким акузативом потенциран је посредан однос с допунским појмом јер је он тематски део претходно убележене информација која га у нашој свести отелотворује у егзистенцијалном или неком другом смислу:

Зна *за разлику између Њујорка и Церси Сијџија* [*← Зна да постоји разлика ...*];
Зна *за једну џосијџу да се звала Мира* [*← Зна да се једна госпођа звала Мира*]
(СрпКор).

Исту врсту алтернације допунских конституената бележимо и уз глагол *заборавијџи*. О семантичкој диференцијацији оваквих синтагми са конкретним

именицама у литератури је већ писано (Ivić 2001; Петровић 2000а), уз констатацију да предлошка форма допуне пресупонира не ону уобичајену активност у коју је појам укључен као пасиван већ неку сасвим специфичну, раније планирану (Заборавио је *на кључеве* [← заборавио је *да подигне кључеве код мајстора*]). Милка Ивић том приликом скреће пажњу на модификацију значења која настаје комбинацијом овог глагола са именицама другачије природе. Наши примери то и потврђују:

Да ли је онај стражар *заборавио на своје обећање*; Њопави је *заборавио на своје шепћање*; Мало *се* потрошача *разуме* у *карактеристике ових апарата* (СрпКор).

Уколико је допунски појам обележен девербативном именицом с предлогом *на*, анулирање свести о постојању усмерено је на саму радњу, без обзира на то да ли је заступају непрелазни или неправи прелазни глаголи (заборавио је *на шепћање* [← заборавио је *да он шепта*]; заборавио је *на своје обећање* [← заборавио је *да је неком дао обећање*]). Међутим, објекти заступљени девербативним именицама изведеним од прелазних глагола могу се алтернативно реализовати и у беспредлошком акузативу, и тада се из свести субјекта не искључује субординирана радња већ њен објекат (заборавио је *своје обећање* [← заборавио је *шћиа је неком обећао*]).

Процедурални односи засновани на вештинама стеченим учењем, које глаголи типа: *(на)писати*, *(за)бележити*, *чињати/прочињати* остварују с предлошким акузативом, прагматски се могу поистоветити с комуникативним односима о којима је претходно било речи (*написати*, *читати за некога нешто* ~ рећи *за некога нешто* [некоме]). У овом случају карактеристичан је само начин преношења информације, тако да нису неопходни додатни коментари:

Зато се за њега може рећи оно што је он *писао за Исидору Секулић – да у њеним текстовима нема позивања на слична мишљења*; Онда се сетим, негде сам *прочитао за доктора да се убио иако шћио се пре скока шћирицао* (СрпКор).

3.3. *Предлошки акузатив као објекатска дојуна релационих глагола.* Основна семантичка компонента управних глагола ове групе примера заснована је на *емоционалном* (41), *верификативном* (42), *дејтерминативном* (43) и *инијенцијом* (44) субјекатско-објекатском односу:

(41) Она се љути *на сесџру* [← Она осећа љутњу, а *циљ негативних емоција је сесџра*].

(42) Он се разочарао у *сџранку* [← Он је оценио *да сџранка не испуњава очекивања*].

(42) Марио је само *за зараду* [← Марио је само *да што боље зарађује*].

(44) Чекао је *на одговор* [← Чекао је *да добије одговор*].

Глаголима *емоционалној значења*¹⁷ открива се процес и стање носиоца у контакту са изазивачем такве реакције (Поповић 2007). Поред правих транзитивних (*вољети*, *обожавати*, *мрзети*, *жалити* некога, нешто), у овој

¹⁷ Горадан Штрабац (2006: 81) класификује ове глаголе с обзиром на то да ли обележавају емотивни однос, емотивно стање или каузирано емотивно стање.

лима семантичке диференцијације, потврђује њихова компарација. У синтагми *одлучи́ти се за нешто* потенцирано је значење ‘одабрати једно/најбоље решење од више могућих’, нпр. *он се одлучио за лекара* (од више могућих), за разлику од *он се одлучио на нешто* (на штајк, на тај корак), где је појам у акузативу уграђен у план будуће активности, по чему интерферира са синтагмама интенционог значења. Такође и алтернација сумњати *на некој/у некоја* сигнал је макар и минималне семантичке разлике, а овде су конкретно сучељена значења ‘онај који је осумњичен’ према ‘сумњати у способности датог појма’.

Глаголи реализовани у синтагмама *дејтерминативної односа* саопштавају о трансформацији или измени статуса, поља деловања и сл. неког од актаната, субјекта или директног објекта, као и о квалификацији одмеравањем према индиректно позиционираном појму у предлошком акузативу. Тако су семантизовани следећи глаголи: *адаптира́ти се*, *(на)личи́ти*,¹⁹ *преводи́ти/превеси́ти*, *йрелазити́/йрећи*, *йресвући*, *йогсећа́ти*, *йроширива́ти/йрошири́ти*, *удати́ се*:

Предраг Лазић *се* веома брзо *адаптирао* на нову средину (СрпКор); Вирус је дошао од слепих мишева, *проширио се* на *дивље сисаре*, а затим *је прешао на љуге* (<https://www.slobodnaevropa.org>); Јапанска принцеза *се* коначно *удала за гечка* са којим је заједно студирала (<https://www.bbc.com>).

Као што се може видети, међу комплементима овако семантизованих глагола доминира акузативна конструкција с предлогом *на* као носитељ циљног пункта започете активности, док се исто тако предлогом *за* спецификује основна семантика управног глагола *удати се* – остваривање заједнице.

Денотирање *инијенције* субјекта да покрене извесну активност или само да покаже заинтересованост за своју околину обележено је следећим глаголима: *борити се/изборити се*, *залага́ти се*, *занима́ти се*, *заузима́ти се/заузетити се*, *инијересова́ти се*, *изазива́ти/изазва́ти*, *инвестира́ти*, *мари́ти*, *йази́ти*, *йобринутити се*, *йрејитлајити (се)*, *йримени́ти*, *усредсредити се*, *чека́ти*, *хаја́ти*:

Свет *се занима* за *Косово и Телеком* (<https://www.novosti.rs>); Присутни хирург *се побринуо* за *ојеративни део инјервенције*; Расправа о узроку овог поремећаја обично *изазива* на *вербални окршај йсихоналијиччаре* (СрпКор); *Пази* на *казан* (Ћопић, 19); Прошле године *је* два месеца *чекао* на *визу* (СрпКор); Већи на модерних друштава увелико *инвестира* у *образовање, здравство и истраживања* (Radić, 5).

Два се глагола овде издвајају по својим алтернативним реакцијским допунама, *йази́ти* и *чека́ти* (некога, нешто/на некога, на нешто). У домаћој стручној литератури (Ivić 2002; Петровић 2000; Петровић 2000а) већ је запажена дистинктивна улога морфолошког облика допуне на семантизацију

¹⁹ О синтаксичко-семантичким обележјима овог глагола писано је у Арсенијевић 2000. Том приликом је скренута пажња на двојаку реакцију овог глагола који се поред доминантног предлошког акузатива (*личи* на некога, нешто) допуњује алтернативно и дативним обликом, углавном када је лексикализован као *сличии́ти*, *наликова́ти* (глас му наликоваше *йролейњој йрмљавини*).

управног глагола. Предлошким обликом се сигнализира чињење претходно планиране активности, нпр. *пази на геџе* [← пази да дете поједе свој ручак], *чека на њријашеља* [← чека да њријашељ изађе с посла], док беспредлошка допуна у првом случају, *пази геџе*, активира примарно значење обухватности управо датог објекта, као и у примеру *чека њријашеља*. Ово само потврђује чињеницу да је синтагма с предлошким обликом информативно сложенија.

4. Закључак. У условима полисемантичности и функционалне разноврсности предлошког акузатива у српском језику сузили смо фокус пажње на његову објекатску улогу. Циљ нам је био да теоријски заснована констатација о постојању дуалног обележја – *индиректност* и *управљеност*, добије не само прагматску потврду већ и да се формира корпус глаголских синтагми с овако фоормализованим зависним конституентом. Такође, желели смо да истакнемо разлику у односу на адвербијалне, факултативне конструкције, али и оне обавезне, јер то досад није било представљено на овај начин. Резултати наше анализе показују да је предлошки акузатив рекцијска допуна глагола *акције*, *њроцеса* и *релације*, баш као и његов беспредлошки коресподент. Субкласификација заснована на семантичким специфичностима посматраних унутарсинтагматских веза омогућила је обелодањивање не само општих чињеница већ и мање уочљивих детаља. Применом интерпретативне методе установили смо да је овај неправи објекат површински експонент дубинске структуре у којој има једну од кључних улога – појављује се као кондензатор акције, тј. дубинског предиката, или у тој пропозитивној структури функционише као субјекат или објекат познате или имплицитне радње. У конституисању акузативне конструкције најчешће учествују три предлошка решења: *на*, *за* и *у*, којима може бити подспецификована управна реч, тако да добија ново, неочекивано, проширено значење. И њихова међусобна алтернација сигнал је семантичке дистинкције, али исто тако избор једног од решења може бити импликација логичке повезаности глаголског префикса и одабраног предлога.

ИЗВОРИ

- Домановић, Радоје. *Сатирије*. Нови Сад: Будућност, 1969.
 Киш, Данило. *Рани јади*. Београд: Књига-комерц, 1998.
 Симић, Радоје. *Основи синтаксе српског језика*. Београд: Јасен, 1999.
 Црњански, Милош. *Дневник о Чарнојевићу*. Београд: Нолит, 1992.
 Попић, Бранко. *Башиа сљезове боје*, www.ask.rs.
 Ћосић, Добрица. *Корени*. Београд: Просвета, 1962.
 Хабјановић Ђуровић, Љиљана. *Женски родослов*. Београд: Глобосино д.о.о. Александрија, 2007. Политика, дневне новине. Београд: Политика, 7.04. 2003.
 Риборевија, магазин за спортски риболов, екологију и туризам на води бр. 3, 7. Нови Сад: Дневник, 2007.

*

- Radić, Jovan. *Ekonomija rada i socijalna politika Evropske unije*. Subotica: Ekonomski fakultet, 2011.
 Viva, mesečni list, br. 149, Београд: Политика, јун 2003.

Електронски извори

СрпКор: Корпус савременог српског језика на Математичком факултету Универзитета у Београду <http://www.korpys.matf.bg.ac.rs>.
<https://lacomparacion.com>; <https://smartlife.mondo.rs>; <https://support.microsoft.com>; <https://www.danas.rs>; <https://www.republika.rs>; <https://rs.cointelegraph.com>; <https://www.espresso.co.rs>; <https://vivstars.com>; <https://www.magazinayto.com>; <https://www.yoitybe.com>; <https://www.b92.net>; <https://www.espresso.co.rs>; <https://objektiv.rs>; <https://rs.n1info.com>; <https://www.pink.rs>; <http://www.lepotaizdravlje.rs>; <https://tr-ex.me>; <https://www.bbc.com>; <https://www.slobodnaevropa.org>; <https://www.novosti.rs>.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Алановић, Миливој. *Каузативности – манипулативности: од концепција ка форми*. Нови Сад: Филозофски факултет, 2011.
- Антонић, Ивана. Синтакса и семантика падежа. П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић. *Синтакса савремене српске језика. Простја реченица*. Милка Ивић (ред.). Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 119–300.
- Арсенијевић, Нада. О валентности глагола ЛИЧИТИ. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLIII (2000): 35–41.
- Арсенијевић, Нада. Акузатив с предлогом у савременом српском језику (I), *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLVI/1 (2003): 101–261; Акузатив с предлогом у савременом српском језику (II), *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLVI/2 (2003): 53–217.
- Арсенијевић, Нада. О глаголима *волећи* и *заљубити се*. *Коиницивнолингвистичка проучавања српског језика*. Београд: САНУ, 2006, 71–85.
- Арсенијевић, Нада. *Падежи правој објекта у стандардном српском језику*. Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 2012.
- Арсенијевић, Нада. Реинтерпретација система објекатских падежа: о предлошком генитиву. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* LIX/2 (2016): 49–71.
- Арсенијевић, Нада. Граматикализација семантичких обележја глагола визуелне перцепције у српском језику. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* LXIV/1 (2021): 47–67.
- Грковић-Мелџор, Јасмина. *Знаћи* и семантички примитив „знати” у дијахроној перспективи. *Коиницивнолингвистичка проучавања српског језика*. Српски језик у светлу савремених лингвистичких теорија књ. 2. Београд: САНУ, 2006, 85–96.
- Золотова, Галина. *Очерк функционалног синтаксиса руског језика*. Москва: Наука, 1973.
- Ивић, Милка. Из семантике. *Наш језик* I/ 7–8 (1950): 329–331.
- Ивић, Милка. Релевантна улога чула мириса егземплификована српским језичким фактима. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* L (2007): 297–303.
- Кашић, Јован. Допуне индиректног објекта уз глаголе слушања и говорења. *Зборник за филологију и лингвистику* XI (1968): 105–109.
- Петровић, Владислава. Прилог класификацији допунских конструкција у српскохрватском језику. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XXXV/2 (1992): 115–133.
- Петровић, Владислава. О предлошком објекту у српском језику. *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистику* XLIII (2000): 437–445.
- Петровић, Владислава. Алтернативност предлошког и беспредлошког објекта у српском језику. *Научни састај слависта у Вукове дане* 29/1 (2000а): 113–121.
- Пипер, Предраг, Иван Клајн. *Нормативна трамајика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2013.
- Поповић, Људмила. Комуникативне функције просте реченице. П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић. *Синтакса савремене српске језика. Простја реченица*. Милка Ивић (ред.) Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 983–1061.
- РМС – РМХ: *Речник српскохрватског књижевног језика*, 2. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска, 1967.

- РСЈ: *Речник српскога језика*. (ур. Мирослав Николић). Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РУЖИЋ, Владислава. Проста реченица као синтаксичка целина. П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Ј. Поповић, Б. Тошовић. *Синтакса савременој српској језика. Простја реченица*. Милка Ивић (ред.). Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига – Матица српска, 2005, 477–517.
- СИГАЛ, Кирилл Яковлевич. Проблема иконичности в языке. *Вопросы языкознания* 6 (1997): 100–120.
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин, Љубомир Поповић, Стеван Мицић. *Савремени српскохрватски језик и култура изражавања*. Уџбеник за I, II, III и IV разред средње школе. Београд – Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства – Завод за издавање уџбеника, 1989: 260–280.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Савремени српскохрватски језик II. (Грамајички сисџеми и књижевнојезичка норма)*. Београд: Научна књига, 1979.
- ШТРБАЦ, Гордана. О валентности глагола емоционалног садржаја у српском језику. *Зборник Мајице српске за филолојију и линџвистичку* XLIX/2 (2006): 73–103.
- ШТРБАЦ, Гордана. Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности. *Зборник Мајице српске за филолојију и линџвистичку* LIII/2 (2010): 77–89.
- ШТРБАЦ, Гордана. *Дојуне комуникаџивних глагола* (синтаксичко-семантички и лексикографски опис). Нови Сад: Филозофски факултет, 2011.

*

- GRIN, Džudit. *Mišljenje i jezik*. Beograd: Nolit, 1978.
- IVIĆ, Milka. Neki uvidi u konstrukcije tipa čekati nekoga/na nekoga i zaboraviti nešto/na nešto. *Red reči*. Ivan Čolović (ur.) Beograd, 2002: 7–11.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost, 1988.
- KOVAČEVIĆ, Miloš. *Kroz sintagme i rečenice*. Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1992.
- MOŠKOVLEVIĆ POPOVIĆ, Jasmina. *Ogledi o glagolskoj potkategorizaciji*. Beograd: Čigoja štampa, 2007.
- PALIĆ, Ismail. *Sintaksa i semantika načina*. Sarajevo: Naučna biblioteka „Slovo“, 2007.
- RADMAN, Zdravko. *Simbol, stvarnost i stvaralaštvo*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1988.
- RADOVANOVIĆ, Milorad. *Sociolingvistika*. Beograd: BIGZ, 1979.

Nada Arsenijević

THE PREPOSITIONAL ACCUSATIVE AS AN OBJECT COMPLEMENT

S u m m a r y

This paper analyzes the prepositional object appearing in the form of a prepositional accusative. For the first time, on this occasion, a corpus of verb phrases with such a formalized object was formed. Their governing words are verbs of *action*, *process*, and *relation*, while in the place of a dependent element is the construction with real or deverbal nouns and most often one of three prepositional solutions: *NA*, *ZA*, and *U*. By transformation of examples it is established that prepositional objects condense the deep structure in which they play the role of a predicate (*Odlučio se na ćutanje*), of a subject (*Zna za nju da je dobra*), or an object (*Uživa u čokoladi*).

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српски језик и лингвистику
Др Зорана Ђинђића 2, 21000 Нови Сад, Србија
nada.arsenijevic@ff.uns.ac.rs

(Примљено: 30. марта 2022;
прихваћено: 17. маја 2022)